

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-63>

УДК 368 (477)

АНАЛІЗ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

ANALYSIS OF THE INSURANCE MARKET OF UKRAINE

Тарасенко Денис Леонідович
доктор економічних наук, професор,
Маріупольський державний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6250-3442>

Тарасенко Олена Юріївна
кандидат економічних наук, доцент,
Маріупольський державний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8060-8793>

Мироненко Славіна Павлівна
здобувачка ОС «магістр»,
Маріупольський державний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3825-6565>

Tarasenko Denys, Tarasenko Olena, Myronenko Slavina
Mariupol State University

Стаття присвячена актуальним питанням нинішнього становища страхового ринку в Україні. Проаналізовано динаміку кількості страхових компаній страхування життя і ризикового страхування, основних показників страхової діяльності. Розраховано питому вагу та відхилення, досліджено рівень збільшення та зменшення валових страхових премій, валових страхових виплат, чистих страхових премій і чистих страхових виплат, обсяг страхових резервів, резервів зі страхування життя, технічних резервів. Результати аналізу подано в таблицях та графіках. Здійснений аналіз страхового ринку надав змогу зробити висновки щодо його поточного стану. Запропоновано відповідні заходи для покращення функціонування та подальшого розвитку страхового ринку в Україні.

Ключові слова: страхування, страховий ринок, страхові компанії, страхові премії, страхові виплати.

In modern conditions, the insurance market plays an important role in the development of the financial system of Ukraine. This article is devoted to relevant issues of the current situation of the insurance market in Ukraine. The purpose of this article is to conduct an analysis of the insurance market of Ukraine according to the main indicators that make it possible to determine its current state of functioning and to determine appropriate measures to improve its functioning and further development. There are some methods of scientific knowledge that were used during the process of writing this article: analysis, synthesis, deductive method, inductive method, graphic method, comparison method, generalization method, etc. This article analyzes the main indicators of the insurance market, examines their trends, and determines the specific weight. The dynamics of the number of insurance companies in Ukraine for 2018–2020 was monitored. The indicators of gross insurance premiums, gross insurance payments, net insurance premiums and payments, the volume of insurance reserves, life insurance reserves, technical reserves, etc., were analyzed. The analysis of the insurance market for the particular period made it possible to draw conclusions about its current state. The following measures are proposed in order to improve the functioning and further development of the insurance market: improvement of the regulatory and legal framework in the field of insurance; implementation of permanent control over the work of insurance companies by insurance supervisory bodies and their application of timely measures to prevent the insolvency of insurers; improvement of the mechanism of supervisory actions in order to prevent the functioning of insurance companies that are unable to make insurance indemnities, conducting constant monitoring of compliance of insurance cases with insurance payments; establishment of an effective tariff policy, through which insurance companies will be able to maintain a balance between insurance premiums received and insurance payments made, which is a guarantee of ensuring the stability of insurance companies activities.

Keywords: insurance, insurance market, insurance companies, insurance premiums, insurance payments.

Постановка проблеми. Страховий ринок є необхідним елементом фінансової системи кожної країни, який відіграє значну роль в розвитку економічної ситуації держави загалом, оскільки формує страхове середовище, спроможне забезпечити страховий захист фізичним та юридичним особам через процес виплати страхових відшкодувань при настанні страхових подій, скорочуючи витрати державного бюджету на компенсацію заподіяних збитків, які виникли шляхом надзвичайних ситуацій, різних природних лих, а також забезпечує соціальну підтримку і захищає бізнес від настання непередбачуваних ризиків. Саме тому питання аналізу страхового ринку України на сьогодні є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань страхування та страхового ринку займалася багата кількість вітчизняних вчених, а саме: Базилевич В. Д., Бухтіарова А. Г. [1], Журавка О. С. [1], Клапків Ю. М., Осадець С. С., Пахненко О. М. [1] тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ситуація на страховому ринку потребує постійного аналізу та нагляду. Особливої уваги потребують питання аналізу основних показників діяльності страхового ринку в динаміці, у зв'язку з чим є можливість вчасного реагування на зміни, що відбуваються.

Формулювання цілей статті. Метою статті є проведення аналізу страхового ринку України за основними показниками, які дають змогу визначити його сучасний стан функціонування та визначити відповідні заходи для покращення його функціонування та подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Страховий ринок є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків. В порівнянні з європейськими країнами, в Україні страхові послуги мають менший попит, особливо в галузі страхування відповідальності та окремих видів особистого страхування, через складну економічну ситуацію держави [1]. Саме тому слід провести аналіз показників діяльності страхового ринку за 2018–2020 роки.

Першочергово зазначимо, що відповідно ст. 1 Закону України «Про страхування» [3], страхування – «це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним зако-

нодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів».

За галузевою ознакою страховий ринок поділяють на ринок страхування життя та ринок загальних (ризикових) видів страхування (майнового, особистого, відповідальності) [7].

Посилаючись на ст. 6 Закону України «Про страхування» [3] слід визначити страхування життя як «вид особистого страхування, який передбачає обов'язок страховика здійснити страхову виплату згідно з договором страхування у разі смерті застрахованої особи, а також, у разі дожиття застрахованої особи до закінчення строку дії договору страхування та досягнення застрахованою особою визначеного договором віку».

У разі, якщо при настанні страхового випадку передбачено регулярні послідовні довічні страхові виплати (страхування довічної пенсії), обов'язковим є передбачення у договорі страхування ризику смерті застрахованої особи протягом періоду між початком дії договору страхування та першою страховою виплатою з числа довічних страхових виплат. Також до видів особистого страхування відноситься ризикове страхування («non-life») – захист від втрати працездатності або смерті в результаті нещасного випадку [7].

Далі перейдемо безпосередньо до аналізу, отже, за даними табл. 1, у 2018 році загальна кількість страхових компаній становила 281, у тому числі страхові компанії (далі – СК) «life» – 30 компаній, СК «non-life» – 251 компанія. У 2019 році загальна кількість страхових компаній становила 233, у тому числі СК «life» – 23 компанії, СК «non-life» – 210 компаній. У 2020 році загальна кількість страхових компаній становила 210, у тому числі СК «life» – 20 компаній, СК «non-life» – 190 компаній.

За 2019 рік порівняно з 2018 роком, кількість компаній зменшилася на 48, а в порівнянні 2020 року з 2019 роком, скоротилася на 23 СК. За період 2020 року питома вага СК «life» складала 9,5%, в 2019 році – 9,9%, в 2018 році – 10,7%. За період 2020 року питома вага СК «non-life» складала 90,5%, в 2019 році – 90,1%, в 2018 році – 89,3%.

Кількість страхових компаній за період 2018–2020 років скоротилася внаслідок анулювання Національним банком України ліцензій страховиків, через відсутність страхових

Таблиця 1

Аналіз кількості страхових компаній за 2018–2020 роки

	2018	2019	2020	Питома вага, %			Відхилення, +/-	
				2018	2019	2020	2019 від 2018	2020 від 2019
СК «life»	30	23	20	10,7	9,9	9,5	-7	-3
СК «non-life»	251	210	190	89,3	90,1	90,5	-41	-20
Всього:	281	233	210	100	100	100	-48	-23

Джерело: побудовано на основі даних [2; 5; 6]

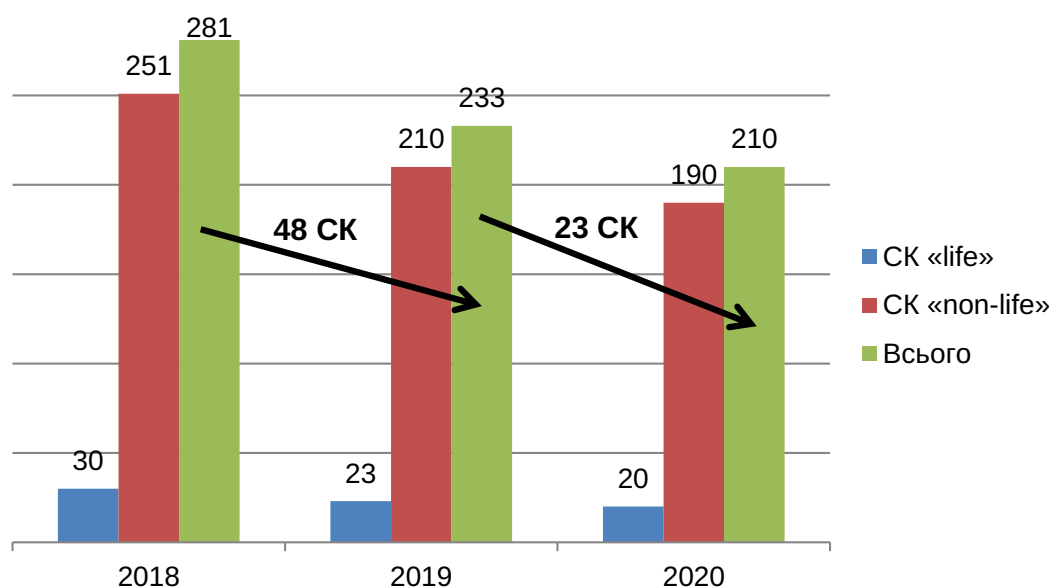

Рис. 1. Динаміка кількості страхових компаній в Україні за 2018–2020 роки

зобов'язань і діючих договорів страхування, тому відповідну негативну динаміку можна побачити на рис. 1.

За даними табл. 2, аналізуючи страхову діяльність, у 2018 році валові страхові премії склали 49367,5 млн грн, а в 2019 році збільшилися на 3633,7, в тому числі: від страхувальників-фізичних осіб порівнюючи 2019 рік з 2018 роком склали 21 632 млн грн та зросли на 3201, питома вага дорівнювала 40,8%; від юридичних осіб склали 19 034,8 млн грн та зросли на 1686,7, питома вага складала – 35,9%; від перестраховальників склали 12 334,4 млн грн та зменшилися на 1254, питома вага дорівнювала 23,3%.

У 2018 році валові страхові виплати склали 12863,4 млн. грн, а в 2019 році – 14 338,3 млн грн, тобто збільшилися на 1474,9. Валові страхові виплати зі страхування життя порівнюючи 2019 рік з 2018 роком склали 575,9 млн грн, і скоротилися на 129. Інші види страхування, ніж страхування життя, в

2019 році склали 13 762,4 млн грн та зросли на 1603,9 у порівнянні з 2018 роком.

У 2019 році перестраховиками-резидентами було сплачено на перестраховання 16 713,4 млн грн, що у порівнянні з 2018 роком зменшилося на 1528. У 2019 році перестраховиками-нерезидентами було сплачено на перестраховання 3 298,2 млн грн, що у порівнянні з 2018 роком збільшилося на 300,7.

Обсяг сформованих страхових резервів у 2018 році складав 26 975,6 млн грн, з них резерви зі страхування життя – 9 335,1 млн грн та технічні резерви – 17 640,5 млн грн. Обсяг сформованих страхових резервів у 2019 році складав 29 558,8 млн грн, з них резерви зі страхування життя – 10 273,7 млн грн, та технічні резерви – 19 285,1 млн грн. Порівнюючи обсяг сформованих страхових резервів 2019 року та 2018 року, слід зазначити, що вони зросли на 2583,2. Динаміка валових страхових премій та валових страхових виплат в 2019 році мала тенденцію до зростання (рис. 2).

Таблиця 2

Аналіз показників діяльності страхового ринку за 2018–2019 роки

Показник	2018	2019	Питома вага, %		Відхилення, +/- 2019 від 2018
			2018	2019	
Страхова діяльність, млн грн					
Валові страхові премії, з них:	49 367,5	53 001,2	100	100	+3633,7
від страхувальників-фізичних осіб	18 431,0	21 632,0	37,3	40,8	+3201
від юридичних осіб	17 348,1	19 034,8	35,1	35,9	+1686,7
від перестраховальників	13 588,4	12 334,4	27,5	23,3	-1254
Валові страхові виплати, з них:	12 863,4	14 338,3	100	100	+1474,9
страхування життя	704,9	575,9	5,5	4	-129
інші види страхування, ніж страхування життя	12 158,5	13 762,4	94,5	96	+1603,9
Перестраховування, млн грн					
Сплачено на перестраховування, у тому числі:	17 940,7	16 713,4	100	100	-1227,3
перестраховикам-резидентам	14 943,2	13 415,2	83,3	80,3	-1528
перестраховикам-нерезидентам	2 997,5	3 298,2	16,7	19,7	+300,7
Виплати, компенсовані перестраховиками, у тому числі:	2 459,0	2 508,2	100	100	+49,2
перестраховиками-резидентами	430,8	297,8	17,5	11,9	-133
перестраховиками-нерезидентами	2 028,2	2 210,4	82,5	88,1	+182,2
Страхові резерви, млн грн					
Обсяг сформованих страхових резервів	26 975,6	29 558,8	100	100	+2583,2
резерви зі страхування життя	9 335,1	10 273,7	34,6	34,8	+938,6
технічні резерви	17 640,5	19 285,1	65,4	65,2	+1644,6

Джерело: побудовано на основі даних [5; 6]

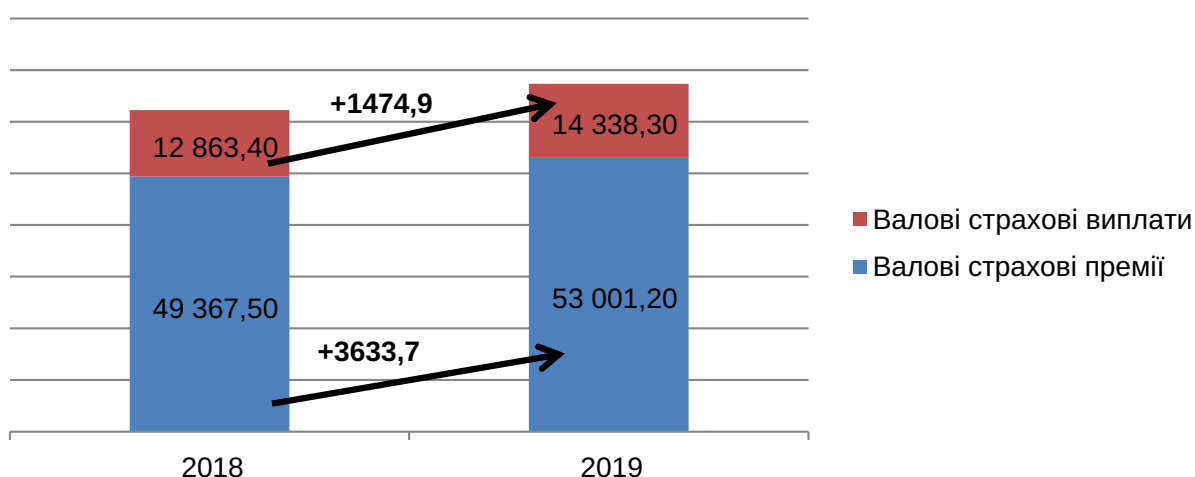

Рис. 2. Динаміка валових страхових премій та валових страхових виплат за 2018–2019 роки (млн грн)

За даними табл. 3, чисті страхові премії у 2019 році склали 39 586 млн грн, і збільшилися на 5161,7 у порівнянні з 2018 роком.

Автостраховування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») порівнюючи 2019 р. з 2018 р. збільшилося на 2080,5 і складало 13 801,2 млн грн, а

Таблиця 3

Аналіз показників чистих страхових премій та виплат за 2018–2019 роки (млн грн)

Показники	2018	2019	Питома вага, %		Відхилення, +/- 2019 від 2018
			2018	2019	
Чисті страхові премії, з них:	34 424,3	39 586,0	100	100	+5161,7
Автостраховання (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка»)	11 720,7	13 801,2	34,0	34,9	+2080,5
Страховання життя	3 906,1	4 624,0	11,3	11,7	+717,9
Медичне страхування (безперервне страхування здоров'я)	3 243,1	4 268,8	9,4	10,8	+1025,7
Страховання майна	3 222,0	3 518,4	9,4	8,9	+296,4
Страховання від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	1 915,6	2 173,6	5,6	5,5	+258
Страховання фінансових ризиків	1 663,8	2 151,2	4,8	5,4	+487,4
Страховання медичних витрат	1 098,8	1 685,9	3,2	4,3	+587,1
Страховання від нещасних випадків	1 329,0	1 475,3	3,9	3,7	+146,3
Страховання вантажів та багажу	1 479,3	1 432,3	4,3	3,6	-47
Страховання відповідальності перед третіми особами	1 659,7	1 424,3	4,8	3,6	-235,4
Авіаційне страхування	778,5	551,1	4,8	1,4	-227,4
Страховання кредитів	577,2	366,3	1,7	0,9	-210,9
Інші види страхування	1 830,5	2 113,6	5,3	5,3	+283,1
Чисті страхові виплати, з них:	12 432,6	14 040,5	100	100	+1607,9
страховання життя	704,9	575,9	5,7	4,1	-129
інші види страхування, ніж страхування життя	11 727,7	13 464,6	94,3	95,9	+1736,9

Джерело: побудовано на основі даних [5; 6]

питома вага в 2019 році – 34,9%. Страхування життя в 2018 році складало 3 906,1 млн грн, питома вага – 11,3%, у 2019 році – 4 624 млн грн, питома вага – 11,7%.

Страхові премії зі страхування життя в 2019 році збільшилися на 717,9. Премії з медичного страхування (безперервне страхування здоров'я) у 2018 році склали 3 243,1 млн грн, питома вага – 9,4%, у 2019 році – 4 268,8 млн грн, питома вага – 10,8%. Медичне страхування (безперервне страхування здоров'я) у 2019 році збільшилося на 1025,7. Страхування майна у 2018 році складало 3 222 млн. грн., питома вага – 9,4%, в 2019 році – 3 518,4 млн грн, питома вага – 8,9%. Страхування майна у 2019 році збільшилося на 296,4. Страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ у порівнянні 2018 року з 2019 роком зросло на 258, питома вага склала 5,5%. Страхування фінансових ризиків у 2019 році збільшилося на 487,4. Страхування медичних витрат у 2019 році склало 1 685,9 млн. грн., питома

вага – 4,3%, та відповідно до попереднього року збільшилося на 587,1. Страхування від нещасних випадків у 2019 році складало 1 475,3 млн грн та відповідно до попереднього року зросло на 146,3. Страхування вантажів та багажу в 2019 році зменшилося на 47 і складало 1 432,3 млн грн.

Чисті страхові виплати із страхування життя у 2019 році помітно зменшилися на 129 млн грн в порівнянні з попереднім роком. Чисті страхові виплати з інших видів страхування, ніж страхування життя за 2018 рік склали 11 727,7 млн. грн., питома вага – 94,3%, також за 2019 рік – 13 464,6 млн грн, питома вага – 95,9%. Динаміка чистих страхових премій та чистих страхових виплат за 2018-2019 роки зображена на рис. 3.

Чисті страхові виплати у 2018 році склали 12 432,6 млн. грн., а в 2019 році 14 040,5 млн. грн., відповідно, збільшилися на 1607,9. Чисті страхові виплати страхування життя у 2018 році були 704,9 млн грн, питома вага – 5,7%, а в 2019 році склали

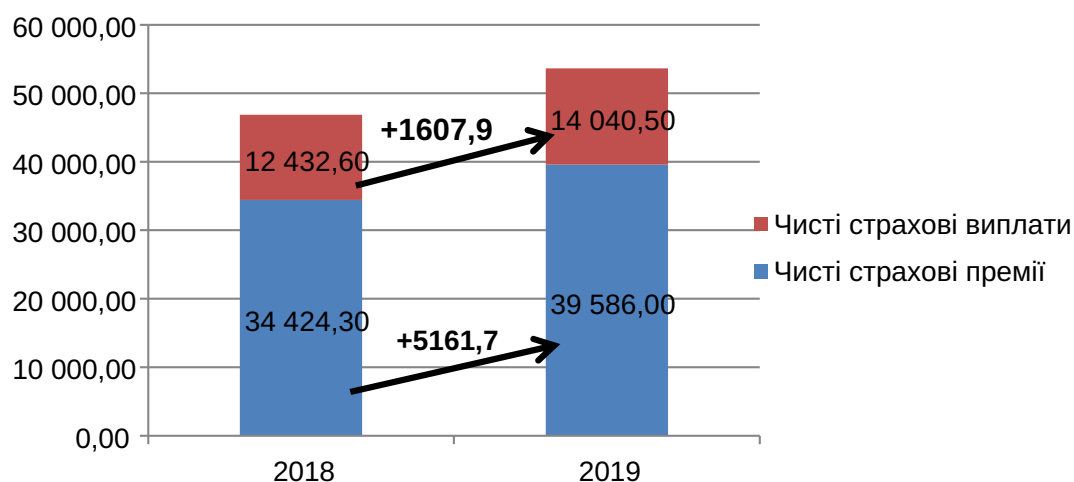

Рис. 3. Динаміка чистих страхових премій та чистих страхових виплат за 2018–2019 роки (млн грн)

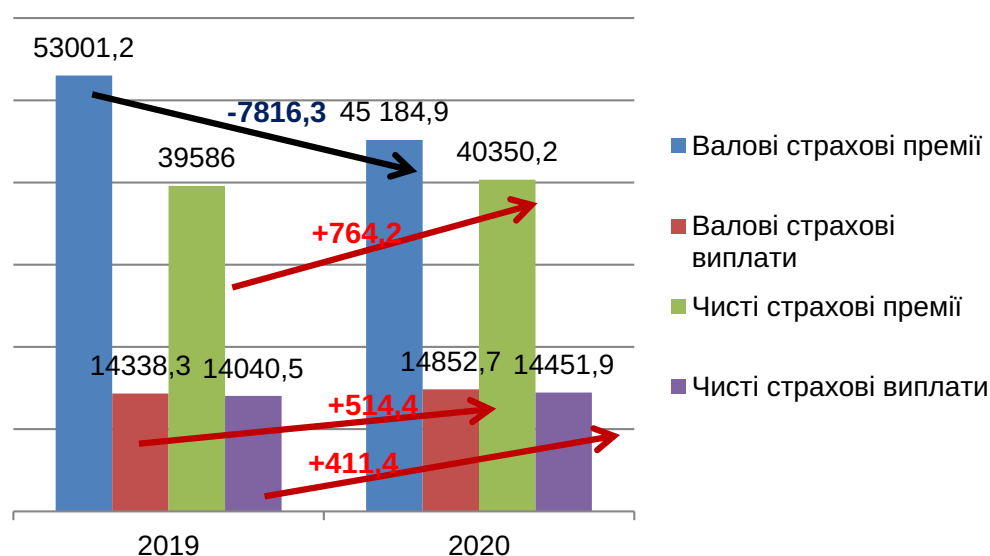

Рис. 4. Динаміка страхових премій та страхових виплат за 2019–2020 роки (млн грн)

575,9 млн. грн., питома вага – 4,1%. Динаміка страхових премій та страхових виплат за 2019–2020 роки зображена на рис. 4.

Порівнюючи страхові премії та виплати за 2019 та 2020 роки, представлені на рис. 4, можна сказати, що валові страхові премії зменшилися на 7816,3 млн грн, а валові страхові виплати зросли на 514,4 млн грн, чисті страхові премії збільшилися на 764,2 млн грн та чисті страхові виплати зросли на 411,4 млн грн.

Таким чином, в результаті проведеного аналізу було визначено, що кількість страхових компаній за період 2018-2020 роки зменшилася, через анулювання ліцензій страховиків НБУ та відсутність страхових зобов'язань; зменшення в 2019 році зазнало страхування

вантажів та багажу, внаслідок зниження обсягів реалізації та виробництва перевезення вантажів; відбулося зменшення рівня валових страхових премій за 2020 рік, а рівень валових страхових виплат збільшився, що свідчить про обмеження суб'єктів господарювання і страховиків використовувати операції зі страхування та перестраховування з метою оптимізації оподаткування.

Для покращення функціонування та подальшого розвитку страхового ринку доцільним є вжиття наступних заходів:

- удосконалення нормативно-правової бази в сфері страхування;
- здійснення постійного контролю за роботою страхових компаній органами страхового нагляду та застосування ними своє-

часних заходів щодо попередження неплатоспроможності страховиків;

– покращення механізму наглядових дій задля недопущення функціонування страхових компаній, які неспроможні здійснювати страхові відшкодування, проведення постійного моніторингу відповідності страхових випадків страховим виплатам;

– запровадження ефективної тарифної політики, завдяки якій страхові компанії будуть здатні підтримувати рівновагу між отриманими страховими преміями та здійснюваними страховими виплатами, яке є гарантією забезпечення стабільності діяльності страхових компаній.

Висновки. В результаті проведеного аналізу страхового ринку за 2018–2020 роки,

можна сказати, що за аналізований період відбулось значне зменшення кількості страхових компаній, що здебільшого відбулось за рахунок ліквідації ліцензій страховиків НБУ, через невиконання своїх професійних обов'язків. Однак за 2019 рік зросли страхові резерви, а отже це є позитивною динамікою, тому що страховики збільшуючи цей показник, минають неприємних подій, які можуть спричинити банкрутство, що свідчить про збільшення платоспроможності та зростання валових премій і виплат. Слід зазначити, що для повноцінного регулювання страхового ринку в Україні, необхідним є питання удосконалення нормативно-правового забезпечення в сфері страхової діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Журавка О. С., Бухтіарова А. Г., Пахненко О. М. Страхування : навч. посіб. Суми, 2020. С. 76–77.
2. Нацкомфінпослуг: кількість страхових компаній у 2018 році. *FINBALANCE*: веб-сайт. URL: <https://finbalance.com.ua/news/natskomfinposlugh-kilkist-strakhovikh-kompaniy-u-2018-rotsi-zmenshilasya-na-13--do-281> (дата звернення: 17.06.2022)
3. Про страхування: Закон України від 7 березня 1996 року № 85/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.06.2022).
4. Результати аналізу звітності страховиків за 2020 рік. Департамент нагляду за ринком небанківських фінансових послуг Управління нагляду за страховим ринком м. Київ, 30 квітня 2021 року. 22 с.
5. Статистика страхового ринку України за 2018 рік. *FORINSURER*: веб-сайт. URL: <https://forinsurer.com/files/file00654.pdf> (дата звернення: 14.06.2022).
6. Статистика страхового ринку України за 2019 рік. *FORINSURER*: веб-сайт. URL: <https://forinsurer.com/files/file00674.pdf> (дата звернення: 14.06.2022).
7. Фінанси: підручник / О. Я. Стойка, Д. І. Дема; за ред. О. Я. Стойка. Київ : Алерта, 2017. 406 с.

REFERENCES:

1. Zhuravka O. S., Bukhtiarova A. G., Pakhnenko O. M. (2020) *Strakhuvannya* [Insurance]. Sumy. (in Ukrainian)
2. Kilkist strakhovykh kompaniy u 2018 rotsi. Available at: <https://finbalance.com.ua/news/natskomfinposlugh-kilkist-strakhovikh-kompaniy-u-2018-rotsi-zmenshilasya-na-13---do-281>.
3. Pro strakhuvannya: Zakon Ukrayiny vid 7 bereznya 1996 roku № 85/96-VR [On insurance: Law of Ukraine dated March 7, 1996 No. 85/96-VR]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Rezultaty analizu zvitnosti strakhovykiv za 2020 rik [Results of the analysis of insurers' reporting for 2020]. Kyiv. (in Ukrainian)
5. Statystyka strakhovoho rynku Ukrayiny za 2018 rik [Statistics of the insurance market of Ukraine for 2018]. Available at: <https://forinsurer.com/files/file00654.pdf>.
6. Statystyka strakhovoho rynku Ukrayiny za 2019 rik [Statistics of the insurance market of Ukraine for 2019]. Available at: <https://forinsurer.com/files/file00674.pdf>.
7. Stoyka O. Y. (Ed.) (2017) *Finansy* [Finances]. Kyiv. (in Ukrainian)